

ŽELJKO LESIĆ
NADICA MILJANOVIĆ
AHIL DIMITRIJEVIĆ
Savezni zavod za statistiku
Beograd, Kneza Miloša 20

Promet u svetlu statistike
Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK: 31:656(497.1):339.92:061.1EZZ
Primljeno: 20.09.1990.
Prihvaćeno: 24.09.1990.

SARADNJA SFRJ - EZ U OBLASTI STATISTIKE SAOBRAĆAJA

SAŽETAK

Autori analiziraju dosadašnju suradnju između EZ i SFRJ u pogledu praćenja statističkih podataka u oblasti saobraćaja koja je od zajedničkog interesa za vođenje saobraćajne politike. Nosioći suradnje su EUROSTAT i SZS, pri čemu su naročite teškoće nastale kod praćenja cestovnog prometa, budući da našu granicu u godišnje pređe oko 900 tisuća teretnih vozila. U skladu s novim Projektom suradnje sa EUROSTAT-om, istraživanje koje se sprovodi u 1990. g. dat će neuporedivo veći broj potrebnih statističkih informacija u odnosu na ranija istraživanja.

1. UVOD

U okviru ukupne saradnje između SFRJ i EZ značajno mesto zauzima i saradnja u oblasti statistike saobraćaja. Saradnja se realizuje na osnovu Odluke 1/87 i 1/88 Saveta za saradnju SFRJ - EZ, a nosioći saradnje su Savezni zavod za statistiku (SZS) i Statistički ured EZ (EUROSTAT).

Cilj saradnje je razmena određenog obima dovoljno uporedivih statističkih informacija iz oblasti saobraćaja koje su od zajedničkog interesa za vođenje saobraćajne politike između zemalja članica EZ i Jugoslavije. Neophodan preduslov za razmenu valjanih i pravovremenih informacija je obezbeđivanje metodološke uporedivosti statističkih podataka iz ove privredne oblasti.

2. SARADNJA REALIZOVANA U 1988. GODINI

Već na prvi pogled, upoređujući pokazatelje iz oblasti statistike saobraćaja koje u svojim publikacijama objavljuju SZS i EUROSTAT, jasno se zapaža da primenjena metodološka rešenja, kao i obim objavljenih informacija o železničkom, pomorskom i rečnom saobraćaju, pružaju solidnu osnovu za međusobnu uporedivost i razmenu podataka. Međutim, značajni nedostaci se javljaju u statistici drumskog saobraćaja, posebno u delu koji se odnosi na međunarodni promet robe iskazan kroz pokazatelje o protoku vozila i robe u izvozu, uvozu i tranzitu po zemljama utovara i istovara robe. Naime, ti veoma važni podaci za sada nisu raspoloživi u statističkom sistemu informisanja SFRJ što, u krajnjoj liniji, ne omogućuje

uporedivost sa drugim granama saobraćaja, a samim tim ni analiziranje ukupnih međunarodnih tokova robe.

Iz tih razloga, prednost u saradnji, koja treba da se odvija i razvija kroz etape, data je projektu kojim bi se obezbedili podaci o međunarodnim tokovima robe u svim granama saobraćaja. Uvažavajući zaista ozbiljne metodološke, organizacione, pa i finansijske teškoće za realizaciju dela Projekta koji se odnosi na drumski saobraćaj, s obzirom da jugoslovensku granicu godišnje pređe oko 900 hiljada teretnih vozila, dogovoreno je da se, u skladu sa objektivnim mogućnostima, u prvoj etapi da prednost obezbeđivanju podataka samo o tranzitu robe.

U skladu s tim tokom 1988.g. sprovedeno je jedno ad hoc statističko istraživanje na svim drumskim graničnim prelazima u organizaciji SZS i Savezne uprave carina. Istraživanjem su obuhvaćena sva drumska teretna vozila sa robom, koja su u direktnom tranzitu preko teritorije Jugoslavije u carinskom postupku koristila međunarodni dokument - TIR karnet. Rezultati tog istraživanja, dopunjeni odgovarajućim podacima o tranzitnim tokovima robe u železničkom i rečnom saobraćaju, objavljeni su u posebnoj statističkoj publikaciji "Roba u tranzitu preko Jugoslavije u 1986.", kao zajedničko izdanje SZS i EUROSTAT-a na srpskohrvatskom i engleskom jeziku.

Realizacija Projekta iz 1988.g. znatno je proširila obim informacija o međunarodnom prometu robe ostvarenom u svim granama saobraćaja. Međutim, korisnicima i dalje nisu na raspolaganju podaci o drugim vidovima međunarodnog prometa robe, kao što su izvoz, uvoz i kombinirani tranzit. Takođe, obuhvat vozila koja u carinskom postupku koriste TIR-karnet daje pouzdane ocene samo za tranzit robe, s obzirom da se broj vozila koja koriste ovaj dokument u tranzitu kreće u intervalu od 80-90%. Sa druge strane, učešće vozila sa TIR-karnetom u izvozu i uvozu robe, kreće se u intervalu od 10-15%, što onemogućuje dobijanje preciznih ocena o ovim vrstama međunarodnog prevoza robe putem obuhvata samo vozila sa TIR-karnetom.

3. SARADNJA U 1990. GODINI

U cilju obezbeđivanja statističkih podataka o ukupnom međunarodnom prometu robe za potrebe domaćih korisnika, kao i za pregovore između SFRJ i EZ o saobraćajnoj problematici, dogovorena je realizacija novog Projekta

sa EUROSTAT-om. Projektom treba da se obezbede analitički, grafički i tabelarni prikazi podataka o tokovima robe u izvozu, uvozu, direktnom i kombiniranom tranzitu robe ostvarenom u svim granama saobraćaja. Kako se podaci za druge grane saobraćaja, sem drumskog, dobijaju redovnim statističkim istraživanjima, to je za dobijanje podataka o drumskom saobraćaju planirano probno istraživanje u 1990.g. Istraživanje realizuju SZS, Savezna uprava carina i špeditorske radne organizacije na drumskim graničnim prelazima u mesečnoj periodici. Metodološke osnove istraživanja uređene su u saradnji sa stručnjacima iz Saveznog sekretarijata za saobraćaj i veze, PKJ, Savezne uprave carina kao i radnih organizacija drumskog saobraćaja. S obzirom da se u carinskom postupku, prilikom prelaska jugoslovenske granice, koristi više različitih dokumenata, od kojih ni jedan nije predviđen za automatsku obradu podataka, to je za potrebe realizacije ovog istraživanja uveden poseban statistički upitnik kao jedino moguće rešenje u takvim uslovima. Kako jugoslovensku granicu godišnje predje oko 900 hiljada drumskih teretnih vozila, to se u istraživanju, kao metod prikupljanja podataka, primjenjuje klaster uzorak baziran na vozilu kao jedinici posmatranja.

U skladu sa postavljenim ciljevima predviđenim Projektom saradnje sa EUROSTAT-om, istraživanje koje se sprovodi u 1990.g., u odnosu na istraživanje koje je sprovedeno u 1988.g., daće neuporedivo veći broj potrebnih statističkih informacija. To se jasno može vidjeti u uporednom pregledu obeležja, koja su popunjavana u statističkim upitnicima korišćenim u 1988. i 1990. godini. Uporedni pregled po obeležjima dat je u tabeli koja sledi.

Tablica 1. Pregled obeležja u istraživanjima sprovedenim u 1988. i 1990.g.

Naziv obeležja	Broj modaliteta	1988.	1990.
1. Carinska ispostava (ulazna-izlazna)	14	x	x
2. Dan realizacije prelaska	31	-	x
3. Mesec realizacije prelaska	12	x	x
4. Vrst dokumenta u carinskom postupku			
- TIR karnet		x	x
- Prijava		-	x
- Carinska deklaracija		-	x
5. Carinska ispostava (polazna-završna)	267	-	x
6. Vrst saobraćaja			
- Izvoz		-	x
- Uvoz		-	x
- Direktni tranzit		x	x
- Kombinirani tranzit		-	x
7. Delatnost vlasnika vozila (samo SFRJ)	3	-	x
8. Vrsta vozila	4	-	x
9. Zemlja registracije vozila	30	x	x
10. Zemlja utovara robe	30	x	x
11. Zemlja istovara robe	30	x	x
12. Vrsta robe (date grupe roba)	31	-	x
13. Količina robe		x	x

Proširenje obuhvata, kao i broja obeležja koja treba da reprezentuju osnovna kretanja u međunarodnom drumskom prometu robe, omogućuju znatno širu obradu podataka. Planirano je da se publikuje devet osnovnih tabela, od kojih je određen broj tabela detaljnije razradjen prema pojedinim obeležjima, i to: zemlja registracije vozila, zemlja utovara, zemlja istovara i vrsta robe. Posebno detaljno su obradjene tabele za zemlje članice EZ i Jugoslaviju. Sledi spisak tabela:

1. Izvoz robe po zemljama registracije vozila, zemljama istovara robe i vrstama robe,
2. Uvoz robe po zemljama registracije vozila, zemlja utovara robe i vrstama robe,
3. Tranzit robe po zemljama registracije vozila, zemljama utovara robe i istovara robe,
4. Tranzit po vrstama robe, zemljama utovara i istovara robe,
5. Kombinirani tranzit po vrstama robe, zemljama utovara i istovara robe,
6. Izvoz, uvoz i tranzit robe po zemljama utovara, istovara robe i mesecima,
7. Tokovi robe u izvozu i uvozu po graničnim zemljama ulaska/izlaska vozila i SR i SAP,
8. Tokovi robe u tranzitu po graničnim zemljama ulaska i izlaska vozila,
9. Međunarodni promet robe realizovan po vrstama teretnih vozila.

Za druge grane saobraćaja će se, u cilju međusobne uporedivosti, obezbediti komplementaran program obrade podataka, koji je predviđen za drumski saobraćaj. Tabelarni i grafični prikazi, upotpunjeni opisom primenjenih metodoloških rešenja, biće objavljeni u zajedničkoj publikaciji SZS i EUROSTAT-a, na srpskohrvatskom i engleskom jeziku, u prvoj polovini 1991. godine.

5. ZAKLJUČAK

Dosadašnja saradnja izmedju SZS i EUROSTAT-a rezultirala je potpuno novim statističkim informacijama o međunarodnim tokovima robe po granama saobraćaja. Medjutim, podaci za drumski saobraćaj su dobijeni putem posebnih jednokratnih statističkih istraživanja, što, u krajnjoj liniji, ne obezbedjuje potreban kontinuitet. Takva rešenja su uslovljena postojanjem različitih dokumenata, bilo prevoznih ili carinskih, koja prate drumska teretna vozila. Ni jedan od njih ne sadrži ni približno sva potrebna obeležja koja su bila od interesa za takvo istraživanje. Pritom, forma tih dokumenata ne zadovoljava osnovne preduslove za automatsku obradu podataka. Iz tih razloga se morao koristiti poseban statistički obrazac, što je stvaralo kadrovske i finansijske teškoće nosiocima istraživanja.

Neosporno je, da je trajno obezbedjivanje ovih informacija zajednički interes velikog broja korisnika, pa je potrebno razmotriti, osmisliti i realizovati uvodjenje jednog višenamenskog dokumenta za obradu podataka, a obradu vršiti na jednom mestu za više korisni-

ka. Na taj način bi se racionalizovala obrada statističkih podataka, izbegao duplicitet u popunjavanju istih pokazatelja od strane prevozlaca i izbegla obrada istih informacija na različitim mestima.

SUMMARY

COOPERATION OF YUGOSLAVIA AND THE EEC IN THE FIELD OF TRAFFIC STATISTICS

The authors review the up-to-date cooperation between the EC and Yugoslavia with

respect to the follow-up of the statistical data in the field of transport of common interest for the execution of a common transport policy. The bearers of cooperation are EUROSTAT and SZS, in the course of which particular difficulties originated from the follow-up of road traffic in the light of the fact that our border is annually crossed by approximately 900,000 heavy motor vehicles. In accordance with a new Project of the EUROSTAT Cooperation the study conducted this year of 1990, will yield uniquely higher number of required statistical information as compared to some earlier studies.